

складність окремих питань досліджуваної теми, які не були засвоєні студентами на належному рівні.

Разом із цим, результати проведеного анкетування свідчать про те, що більшість студентів, які брали участь у опитуванні, загалом володіють переконаннями шанобливого ставлення до дітей. Головними мотивами виявлення поваги у студентів, на нашу думку, слугували усвідомлення необхідності ціннісного ставлення до учнів та гуманістична налаштованість у взаєминах.

Успіх мало творче вирішення педагогічних задач та моделювання ситуацій на проведених заняттях. Це пояснюється тим, що під час проходження педагогічної практики студенти певною мірою занурилися у шкільну атмосферу і відчули актуальність умінь та навичок шанобливого ставлення до учнів загалом та у окремих випадках зокрема. У студентів як Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, так і Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя відчутним був розвиток уміння проявляти повагу до дітей. Проте студенти педагогічного університету продемонстрували ширший спектр застосування творчих методів та способів, які сприяють формуванню шанобливих взаємин із дітьми.

Провідна роль у розвитку даної якості належить передусім суттєвій підготовці студентів із предметів психолого-педагогічного циклу, актуалізація основних тем у даному напрямку яких дала студентам змогу вільно орієнтуватися у системі знань і умінь гуманістичного характеру. Окрім того, значний вплив у цьому здійснюють педагогічна практика, науково-дослідна робота студентів та різноманітні види позааудиторної діяльності.

Таким чином, результати анкетування переконали в тому, що курс занять “Виховання у майбутніх учителів поваги до дитини” є необхідним у формуванні досліджуваної якості у студентів, а ефективність його підтверджується проведеними нами заняттями.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Дятленко Н. Самоповага дітей / Н. Дятленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с. – (Б-ка “Шк. світу”). – Бібліогр. : с. 118.

Л. В. Повалій
м. Київ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИЦЬ

Анотація. У статті подано частковий аналіз констатувального експерименту з професійного самовизначення сільських старшокласниць.

Ключові слова: професійне самовизначення, методи дослідження, сільські старшокласниці.

При проведенні констатувального експерименту з проблеми професійного самовизначення старшокласниць були використані такі основні

методи дослідження: опитування, анкетування, бесіди, безпосередні спостереження й осмислення реального стану професійного самовизначення сільських старшокласниць, роботи школи з батьками у цьому напрямі тощо.

Дослідження проводилося серед учениць загальноосвітніх шкіл сіл Крюківщина Києво-Святошинського р-ну та Пархомівка Володарського р-ну Київської обл. У дослідженні взяло участь 76 осіб 15 – 16 років, які навчаються у 9 – 10 класах.

У результаті опитування була отримана достатня інформація про стан професійного самовизначення сільських старшокласниць. Результати свідчать про те, що серед старшокласниць є чимала частка тих, хто взагалі не має певного плану, що стосується майбутньої спеціальності і майбутньої трудової та професійної діяльності. Найбільше виявилось тих, хто після закінчення школи має намір продовжити своє навчання – 42 (87,5%), 5 (10,4%) старшокласниць не визначились з відповіддю стосовно своїх планів на майбутнє та 1 (2,1%) не збирається працювати. Зі змістом та вимогами обраної професії знайомі 24 (50%) старшокласниць, 8 (16,6%) старшокласниць – трохи мають уявлення, 10 (20,8%) – зовсім не знайомі, 6 (12,5%) – поки що про це не думають.

На питання: чи обрали ви майбутню професію? – відповіли ствердно 32 (66,7%) від числа опитаних старшокласниць.

Досліджено, що основними чинниками впливу на професійне самовизначення старшокласниць є: батьки – 45,8 %; друзі – 27,1 %: престиж професії – 12, 5%; власний вибір – 8,3 %: ЗМІ – 6,3%.

Відповідаючи на питання про майбутню професію, старшокласниці назвали в анкеті близько п'ятдесяти професій, спеціальностей і занять широкого спектру. Усі ці спеціальності і заняття були згруповані нами у десять видів діяльності, що дозволило узагальнити зібраний матеріал.

Як свідчать дані таблиці, старшокласниць цікавлять переважно професії третинної сфери: сфера планування, обліку, фінансової діяльності. Решта сфер зайнятості привертають до себе увагу старшокласників більш-менш рівномірно. Зауважимо, що сфера підприємництва, юриспруденції, освіти зайняли однакові позиції. Значна частина респондентів збирається присвятити своє життя сім'ї – бути домогосподарками. Передостанні місця розділили сфера обслуговування і охорони здоров'я. З числа старшокласниць, що визначилися у виборі професії, тільки одна побажала працювати у сільського господарства.

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання: Яку ви б обрали професію?

Вид діяльності (група професій та спеціальностей)	Осіб	%
Працівники сфери обслуговування (включаючи торгівлю, громадське харчування)	5	10,4
Юристи	6	12,5
Працівники системи планування, обліку і фінансової сфери	8	16,6

Підприємці, бізнесмени, менеджери	6	12,5
Працівники системи освіти	6	12,5
Працівники культури	1	2,1
Працівники державної сфери і правоохоронних органів	5	10,4
Домогосподарки	6	12,5
Працівники системи охорони здоров'я	4	8,4
Працівники сфери с/г	1	2,1
Всього	48	100,0

Старшокласниці досить чутливо реагують на зміни в економічній ситуації, і їхні інтереси спрямовані насамперед на ті сфери зайнятості, в яких вище престиж і рівень доходів.

Опитування засвідчило низький престиж професій виробничої і сільськогосподарської сфер, а також невисоку популярність професій працівників культури, системи освіти. Усе це цілком зрозуміло і пояснюється різким скороченням фінансування ряду установ культури і освіти.

На питання: чи маєш інтереси, пов'язані з вибором професії? – старшокласниці переважно відповіли, що так – 26 (54,1%). Сільські старшокласниці, як правило, читають літературу за обраними професіями; курси за профілем та гуртки відвідують старшокласниці передмістя (с. Крюківщина); з них 10 (20,8%) відвідують курси за профілем, 6 (12,5%) – займаються в різних гуртках, 10 (20,8%) – займаються з репетиторами з профільних предметів.

Усім старшокласницям у розвитку навчальних інтересів та інтересів до професійної діяльності допомагають батьки. Допомога надається у 42 випадках (87,5%) – фінансова, тобто оплата за заняття за інтересами. І тільки в 5 випадках (10,4%) – особистим прикладом, це сім'ї, де батьки займаються підприємництвом. В одному випадку ніякої допомоги не виявилось.

На питання: які якості необхідно розвинути для успішного освоєння обраної професії? – всі як один відповіли: посидючість, комунікабельність, креативність і відповідальність.

Відповіді на питання, як учениця оцінює досягнуті нею успіхи в навчальній діяльності, розподілилися так: 32 (66,7%) – добре, 15 (31,2%) – задовільно; 1 (2,1%) – погано.

На питання, з яких навчальних предметів, на її думку, будуть потрібні знання в подальшій професійній діяльності, усі старшокласниці не змогли відповісти; це свідчить про те, що інформованості про обрану професію недостатньо.

При аналізі труднощів, що виникають при виборі майбутньої професії, отримано такі результати: більшість респондентів відзначили відсутність будь-яких труднощів – 38 (79,1%), а якщо труднощі і виникали, то через те, що у підлітків низький рівень інформованості – 8 (16,7%), це незнання світу професій, їхніх вимог до особистості, незнання своїх здібностей і т. п., а також низький рівень ресурсного забезпечення в освоєнні тих чи інших професій – 2

(4,2%).

Проаналізувавши відповіді на поставлені запитання, можна зробити висновок про те, що у старшокласниць виникають труднощі з професійним самовизначенням. Сенса обраних професій старшокласниці вбачають не в самому характері праці або професії, а ніби поза ними, зокрема в престижі або в заробітку. Половина старшокласниць хотіли б наслідувати приклад родичів, друзів. Отже, найближче коло спілкування має неабиякий вплив на професійні спрямування старшокласниць.

Дослідження виявило, що сільські старшокласниці мало поінформовані у своєму виборі професії. Тому вони хотіли б, щоб школа надавала більше допомоги при виборі професії за інтересами.

Ціннісні орієнтації старшокласниць визначалися за методикою М. Рокича. У результаті узагальнення за термінальними цінностями можна виділити п'ять із них, що займають провідні позиції. Перша п'ятірка відображає як сферу духовних переживань, так і соціальні відносини та фізіологічне самопочуття: любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною); активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя); наявність хороших і вірних друзів; здоров'я (фізичне і психічне); упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів).

Для старшого підліткового віку є особливо цінним взаєморозуміння з однолітками, яскраво виражена потреба в пошуку душевної прихильності і прийнятті своїх почуттів. Потреба в співпереживанні, саморозкритті, підтримці, загальних інтересах відображена також і в бажанні оточити себе вірними друзями. Позиції 1 і 3 цього списку схожі між собою: вони показують прагнення особистості до інших людей, пошуку глибоких почуттів і переживань, саморозкриття.

Однією із значущих цінностей є активна життєва позиція. Дослідженням визначено, що більшість старшокласниць досліджуваної групи надає провідне значення наявності цієї цінності, а також цінності „впевненість у собі“. Це позиції взаємопов'язані, що пояснює факт того, що обидві ці цінності увійшли до п'ятірки – лідера.

У першу п'ятірку з групи також включена цінність здоров'я, фізичного самопочуття, вона займає четверте місце в ряду підсумкових рангів.

Друга з розглянутих позицій – “визнання оточуючих” – займає досить низьке становище в ряді рангів, що частково може свідчити про те, що у своїй діяльності представники досліджуваної групи більше орієнтуються на внутрішню потребу і на інтерес до виконуваної діяльності, ніж на схвалення з боку інших. Відповідаючи на те, наскільки часто тебе хвилює та чи інша проблема, на останні місця вийшли матеріальна забезпеченість і сімейне життя.

Таким чином, можна зробити висновок, що не всі старшокласниці відчують труднощі у професійному самовизначенні. На самовизначення старшокласників впливає переважно думка батьків. Більшість учениць визначилися з вибором професії і будуть продовжувати вчитися, проте аналіз ціннісних орієнтацій показує, що ціннісні орієнтації ще остаточно не сформовані внаслідок суперечливого характеру в самовизначенні. Отже, можна констатувати,

що у старшокласниць слабо сформована готовність до професійного самовизначення і їм необхідна психолого-педагогічна допомога у у цьому питанні.

О. Л. Пруцакова

м. Київ

СФОРМОВАНІСТЬ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Представлено сутність поняття “культура екологічної поведінки”, обґрунтовано і підтверджено отриманим емпіричним матеріалом необхідність вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: культура екологічної поведінки, екологічна поведінка, школярі.

Проблема формування культури екологічної поведінки є актуальною з позицій збалансованого розвитку суспільства, адже саме поведінка кожного є чинником впливу на довкілля. Визнання необхідності свідомого регулювання взаємодії з природою, насамперед – рівня споживання її ресурсів знайшло відображення у розробці й запровадженні Освіти в інтересах збалансованого розвитку (ОЗР), що регулює зовнішні вияви екологічної культури – поведінку і діяльність, сумісні зі сталим розвитком, питання етики, моралі, формування цінностей і ідеалів [1; 3].

Загалом “поведінка” – це притаманна живим істотам взаємодія з навколишнім середовищем [4]. Оскільки поведінка особистості опосередковується її зовнішньою (руховою) і внутрішньою (психічною) активністю [2], логічним виявляється розгляд процесу формування культури екологічної поведінки як результату взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників, що коригуються педагогічними впливами.

Під культурою поведінки розуміють сукупність форм повсякденної діяльності людини, в яких знаходять зовнішнє вираження моральні та етичні норми [4]. Це сукупність сформованих, соціально значущих якостей особистості, повсякденних вчинків людини в суспільстві. У культурі поведінки органічно поєднані культура спілкування, культура зовнішності і побутова культура. Виявляється єдність зовнішніх факторів, що регулюють діяльність і поведінку, і внутрішніх – індивідуальних можливостей особистості.

“Екологічною поведінкою” вважаємо систему вчинків і дій стосовно довкілля, яка віддзеркалює рівень екологічної культури особистості.

Таким чином, під “культурою екологічної поведінки” розуміємо тип або форму організації життя і діяльності школярів, що виявляється у соціально та особистісно обумовлених вчинках і діях під час безпосередньої і опосередкованої взаємодії з довкіллям у повсякденній діяльності.

З огляду на актуальність формування культури екологічної поведінки школярів мають відбутись деякі освітні зміни. Так, вирішення проблеми вимагає того, аби зміст освіти у 5–9 класах був доповнений екологічною інформацією, до якої безпосередньо причетні школярі. Саме на її основі вони набуватимуть навичок і досвіду екологічно культурної поведінки. Не менш важливе значення мають форми і методи педагогічного впливу, що